

Clausal Complements of Noun in Persian

Mona Valipour¹ & Ali Darzi²

(247-269)

Abstract

Clausal dependents of noun in Persian are divided into two groups: relative clauses (restrictive relative clause /RRC and non-restrictive relative clause /NRRC), and clausal complements of noun (CCN). By mentioning the semantic and syntactic differences between these two groups, Iranian researchers often consider them as independent and distinct clauses. In this study, we show that the so-called CCN is a kind of RC and for some reason they cannot be complements. First, like RCs, these clauses are optional and adjunctive. Second, those few nouns that can accept a clausal dependent, unlike their corresponding verbs, do not semantically indicate an event or process or action. Third, the behavior of these clauses happens to be remarkably similar to that of NRRCs, mainly because the head nominal in both clauses are definite. The necessity of definiteness arises from the information structure of the clause and its being discourse-bound. On the other hand, contrary to what has been described in the literature, the head N of the clauses is not necessarily a predicative noun; however, semantically it necessarily does contain an event descriptor. That is why not every noun can be the head N of these clauses. The seeming CCNs are in fact RCs that are the product of relativization of an event argument. Since this element is hidden and located in one of the functional projections, CCNs seem to have no gap/resumptive pronoun. Thus, it is better to use the term "event-relative clauses" to refer to these clauses. The syntactic analysis of these clauses –in a manner similar to the syntactic analysis of RCs– will justify the impossibility of extraction, because according to Phase Theory, CP and DP are the phases that the extracted item must first move to their edges; However, the specifier of these two phrases is filled in by the relative operator and the DP, and no element can be extracted from it.

Keywords: Complex NPs, Relative clause, Clausal complement of noun, Gap, Resumptive pronoun, Extraction.

Received: June, 11, 2020; Accepted: December, 18, 2020

doi
10.22059/jolr.2020.304147.666609
Print ISSN: 1026-2288-Online ISSN: 2676-3362
<https://jolr.ut.ac.ir>

1. Email of the corresponding author: m_valipour@sbu.ac.ir. Assistant Professor of Persian Language and Literature, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

2. Professor of Linguistics, University of Tehran, Tehran, Iran.

1.Introduction

Relative clauses (RCs) may be restrictive (RRC) or non-restrictive (NRRC). Head N in a RRC is indefinite and is accompanied by the relative marker “-i”. In a NRRC, the head N is definite. In CCN, the noun is definite, too. All of these clauses begin with the complementizer “ke”. The presence or absence of a gap/resumptive pronoun, different characteristics of the head N and other differences between RC and CCN have caused these two clauses to be considered as two separate and independent phenomena. In the present study and through examining the CCNs and reviewing their most important differences with RCs, we will show how valid these differences are in Persian and how they can be explained.

2.Literature Review

Most Iranian researchers (Gholamalizadeh, 2003; Tabibzadeh, 2015; and Taghvaiepour, 2005) consider CCN as an independent type of noun dependents. Karimi (2001) is the only one who considers these clauses as a kind of RC, but does not explain the differences between the two.

Scholars such as Stowell (1981), Grimshaw (1990), Nichols (2003), and Kayne (2010) have argued that nouns cannot take a clausal complement. Thus, it was claimed that CCN is a kind of RC (Nichols, 2003; Arsenijevic, 2009; Haegeman, 2012, 2014).

3.Methodology

This is a descriptive-analytical research and it is mainly based on Chomsky (2000, 2001), Karimi (2001), Nichols (2003) and Haegeman (2012).

4.Results

To show that CCNs are a type of RC, we examined the differences that apparently exist between the two. Contrary to some scholars' claims, CCNs do not behave like arguments and cannot be theta-marked by nouns. Since nouns do take prepositional arguments, they are defective argument-takers, which require a preposition to transmit theta-marking from them to their complements. CPs cannot occur with prepositions. So this means of transmitting a theta role is not available and the theta criterion is violated (Grimshaw, 1990). In addition, CCN is always optional and so, as an adjunct clause, behaves like an island (because of CED/ condition on extraction domains) (Nichols, 2003; Kayne, 2010). The noun that takes a clausal complement is not necessarily a predicative noun, and these nouns, unlike their corresponding verbs, do not refer to a process. The characteristic of these nouns is that they have a semantic property called event descriptor. There is also an element called event argument in the clause, which is being relativized. The necessity of definiteness for the head N of these clauses is due to the information structure of the clause. CCNs are discourse-bound clauses and contain old information (Hegarty, 1992). These differences are valid when comparing the behavior of the RRC and CCN; however, the behavior of NRRC is, in some respects, just like the behavior of CCN. It seems that some of these similarities arise from the definiteness of the head N in both clauses.

5. Discussion

Since the relativized element in CCN is the event argument, We suggest the term event-relative clause to be used to refer to these clauses. Due to the fact that RCs in Persian are not derived by movement and the relative operator is in the specifier of CP from the beginning and the so-called head N is in the specifier of DP, in the CCN the operator is in the specifier of CP from the beginning and is coindexed with event argument (in the specifier of ForceP) and also with N.

6. Conclusion

The syntactic analysis of these clauses – in a manner similar to the syntactic analysis of RCs – will justify the impossibility of extraction, because according to phase theory, CP and DP are the phases that the extracted item must first move to their edges; However, the specifier of these two phrases is filled in by the relative operator and the DP, and no element can be extracted from it.

بند متممی اسم در زبان فارسی

مونا ولی پور^۱

استادیار زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

علی درزی

استاد زبان‌شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
تاریخ دریافت مقاله: ۹۹/۳/۲۲؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۹۹/۹/۲۸
علمی - پژوهشی

چکیده

بندهای وابسته اسم در زبان فارسی به دو دسته بندهای موصولی (تحدیدی و غیرتحدیدی) و بندهای متممی اسم تقسیم می‌شوند. پژوهشگران ایرانی اکثراً ضمن برشمردن تفاوت‌های معنایی و نحوی بندهای متممی اسم و بندهای موصولی، این دو را بندهایی مستقل و متمایز دانسته‌اند. در پژوهش حاضر نشان می‌دهیم که بندهای اصطلاحاً متممی اسم، نوعی بند موصولی‌اند و بنا به دلایلی اساساً نمی‌توانند متمم واقع شوند. اول اینکه این بندها همچون بندهای موصولی، اختیاری و افزوده‌اند. دوم اینکه معدود اسم‌هایی که می‌توانند بند متممی بپذیرند، برخلاف افعال متناظرشان از نظر معنایی بر یک رویداد یا فرایند یا عمل دلالت نمی‌کنند. سوم اینکه رفتار این بندها اتفاقاً شباهت چشمگیری به بندهای موصولی غیرتحدیدی دارد. این شباهت به دلیل معرفه بودن هسته اسمی (موصوف) در این هر دو بند است. لزوم معرفگی موصوف برخاسته از وضعیت اطلاعی بند و گفتمان‌مقید بودن آن است. از طرف دیگر، برخلاف آنچه در پیشینه پژوهش‌های فارسی آمده، موصوف این بندها لزوماً یک اسم گزاره‌ای نیست؛ اما لزوماً از نظر معنایی دربردارنده یک توصیف‌گر رویدادی است. به همین دلیل است که هر اسمی نمی‌تواند موصوف این بندها قرار گیرد. در واقع، بندهای متممی اسم، نوعی بند موصولی غیرتحدیدی هستند که محصول موصولی‌شدن یک موضوع رویدادی‌اند. از آنجایی که این عنصر، پنهان است و در یکی از فرافکن‌های نقشی قرار دارد، بندهای متممی ظاهراً فاقد شکاف/ضمیر سایه‌اند. بدین ترتیب، بهتر است برای اشاره به این بندها از اصطلاح «بندهای موصولی رویدادی» استفاده شود. تحلیل نحوی این بندها به صورتی مشابه با بندهای موصولی، عدم امکان خروج سازه‌ها و جزیره‌ای عمل کردن این بندها را نیز تبیین خواهد کرد؛ چراکه بر اساس نظریه فاز، گروه متمم‌ساز و گروه حرف‌تعریف فازهایی هستند که سازه‌های داوطلب خروج ابتدا باید به حاشیه آنها حرکت کنند؛ اما شاخص این دو گروه به ترتیب به وسیله عملگر موصولی و گروه حرف‌تعریف پر شده است و هیچ عنصری نمی‌تواند از آن خارج شود.

واژه‌های کلیدی: گروه اسمی مرکب، بند موصولی، بند متممی اسم، شکاف، ضمیر سایه، خروج.

۱. مقدمه

بندهای وابسته اسم بندهایی هستند که در پی یک هسته اسمی می‌آیند و اصطلاحاً یک گروه اسمی مرکب^۲ را تشکیل می‌دهند.^(۱) سنتاً بندهای وابسته اسم به دو دسته بندهای موصولی و بندهای متممی اسم تقسیم می‌شوند. بندهای موصولی ممکن است

^۱ m_valipour@sbu.ac.ir

^۲ رایانامه نویسنده مسئول مقاله:

2. complex noun phrase

تحدیدی یا غیرتحدیدی باشند. هسته اسمی یا موصوف در بندهای تحدیدی با نشانه موصول «-ی»^(۲) همراه است. موصوف، اسمی نکره است که دامنه مصادیق آن با گرفتن بند موصولی محدود می‌شود (مثال الف)؛ اما موصوف بندهای موصولی غیرتحدیدی پیشاپیش معرفه است و بند بعد از آن به منزله بدل است برای آن (مثال ب). موصوف در بندهای متممی اسم هم معرفه است (مثال ج). تمامی این بندها با متمم‌ساز «که» آغاز می‌شوند که حضور آن اجباری است.

۱. الف. مردی [که عاشق لیلی بود]، سر به بیابان گذاشت.

ب. مجنون [که عاشق لیلی بود]، سر به بیابان گذاشت.

ج. این داستان [که مجنون عاشق لیلی بود]، واقعی است.

بود و نبود شکاف^۱ / ضمیر سایه^۲ و ویژگی‌های متفاوت موصوف و سایر تفاوت‌های میان بندهای موصولی و متممی اسم باعث شده که این دو بند، دو پدیده مجزا و مستقل در نظر گرفته شوند؛ اما از زمانی که استوول (۱۹۸۱) در متممی بودن این بندها تشکیک کرد، کم‌وبیش این ادعا قوت گرفته است که بندهای متممی اسم، اساساً نوعی مستقل و جدا از بندهای موصولی نیستند. در پژوهش حاضر، ضمن بررسی بندهای متممی اسم و مرور مهم‌ترین تفاوت‌های آنها با بندهای موصولی، نشان می‌دهیم که این تفاوت‌ها در زبان فارسی تا چه اندازه معتبرند و چگونه می‌توان آنها را تبیین کرد.

بعد از این مقدمه، بخش دوم مقاله آغاز می‌شود که به مرور پیشینه پژوهش‌های زبان‌شناسان ایرانی و سپس به مرور مهم‌ترین دستاوردهای زبان‌شناسان غیرایرانی اختصاص دارد. در بخش سوم، ابتدا به بررسی مهم‌ترین تفاوت‌های بندهای متممی اسم و بندهای موصولی می‌پردازیم و ضمن اشاره به خاستگاه‌های آنها، اعتبار و روایی آنها را به‌عنوان ملاک‌های تمایزبخش بندهای متممی و موصولی می‌سنجیم. در بخش چهارم، با لحاظ دستاوردهای بخش سوم به تحلیل نحوی بندهای متممی اسم، خواهیم پرداخت و بر این اساس، ناممکن بودن خروج از این بندها را تبیین خواهیم کرد. بخش آخر به نتیجه‌گیری مباحث اختصاص دارد.

۲. پیشینه پژوهش

پژوهشگران معدودی (غلامعلی‌زاده، ۱۳۸۲؛ طیب‌زاده، ۱۳۹۳؛ کریمی، ۲۰۰۱ و تقوایی‌پور، ۲۰۰۵) به بررسی بندهای متممی اسم در زبان فارسی پرداخته‌اند. به‌جز کریمی (۲۰۰۱)، بقیه این پژوهشگران رویکرد مشابهی به بندهای متممی اسم دارند و

1. gap

2. resumptive pronoun

آن را نوع مستقلی از وابسته‌های اسم می‌دانند. در این بخش، بعد از مروری بر این پژوهش‌ها، به اختصار به مطالعاتی اشاره خواهیم کرد که ویژگی‌های بندهای متممی اسم را در قیاس با بندهای موصولی و عمدتاً با تمرکز بر مثال‌های انگلیسی بررسی کرده‌اند.

۱.۲. پژوهشگران ایرانی

غلامعلی‌زاده (۱۳۸۲: ۱۶۰-۱۶۲) جمله‌واره‌های متممی را جمله‌واره‌هایی می‌داند که پس از برخی اسامی معنا ظاهر می‌شوند و برخلاف بندهای موصولی، برای هسته اسمی به منزله متمم‌اند. برخی از این اسامی معنا عبارت‌اند از داستان، واقعیت، حقیقت، نظر، نظریه، فرض، فرضیه، اندیشه، فکر، پیشنهاد، شایعه، بیان، گفته، پیام، اعلامیه، اختصاریه، خبر، سیاست و... او جمله‌واره‌های متممی را به دو دسته تقسیم می‌کند. دسته اول جمله‌واره‌هایی هستند که موصوف آنها با یک صفت اشاره همراه است (مثال ۲ الف). دسته دوم جمله‌واره‌هایی هستند که موصوف آنها یک ضمیر اشاره («این»^(۳)) و ندرتاً «آن» است (مثال ۲ ب). به گفته غلامعلی‌زاده هسته جمله‌واره‌های متممی هیچ ردی در درون جمله‌واره ندارد؛ اما هسته جمله‌واره‌های موصولی لزوماً دارای رد یا نقشی نحوی درون جمله‌واره موصولی است.

۲. الف. این داستان که داوود ورشکست شده است، ساختگی است. (غلامعلی‌زاده، ۱۳۸۲: ۱۶۰ (الف))

ب. این که او نمی‌تواند نزد ما بیاید مرا ناراحت کرد. (غلامعلی‌زاده، ۱۳۸۲: ۱۶۱ (الف))

طیب‌زاده (۱۳۹۳) به پیروی از دستورهای وابستگی بندهای متممی اسم را مستقل و متفاوت از بندهای موصولی در نظر می‌گیرد. در این چارچوب، در ظرفیت بعضی از اسم‌ها (اسم‌های گزاره‌ای)، یک بند متممی وجود دارد. طیب‌زاده تلاش کرده تفاوت‌های بندهای موصولی و متممی را برشمرد. در این میان، از آنجایی که بعضاً بندهای موصولی تحدیدی و غیرتحدیدی تفاوت‌های آشکاری باهم دارند، ناگزیر شده است که به تفاوت‌های این دو دسته نیز اشاره کند. معیارهایی که طیب‌زاده بر اساس آنها وضعیت بندهای موصولی تحدیدی و غیرتحدیدی و بندهای متممی اسم را مقایسه کرده عبارت‌اند از ۱. وضعیت موصوف؛ ۲. جانشین‌پذیری بند وابسته با یک عنصر دیگر؛ ۳. متمم‌ساز؛ ۴. نقش‌های موصوف در جمله؛ ۵. شکاف/ضمیر سایه؛ ۶. «-ی» موصولی؛ ۷. امکان پس‌گذاری^۱؛ ۸. امکان درونه‌گیری؛ ۹. امکان انباشتگی^۲؛ ۱۰. ترتیب بندها؛ ۱۱. اسنادی شدن (محمول واقع شدن) بند؛ ۱۲. وجه فعل. عمده این معیارها برگرفته از

1. extraposition
2. stacking

چینکوئه و کراپووا (۲۰۱۲) است. گفتنی است در همه این موارد، لزوماً این بندها رفتار متفاوتی را از خود بروز نمی‌دهند.

کریمی (۲۰۰۱) ابتدا به بررسی نحوی بندهای موصولی می‌پردازد و سپس تلاش می‌کند که همین تحلیل را به بندهای متممی اسم نیز تعمیم دهد؛ به عبارت دیگر، کریمی بندهای متممی اسم را نوعی بند موصولی در نظر می‌گیرد اما به تبیین تفاوت‌های بند موصولی با بند متممی نمی‌پردازد.

تقوایی‌پور (۲۰۰۵: ۶۶-۷۰) بندهای متممی اسم را به سه دسته تقسیم کرده است. به گفته او دسته اول بسیار مشابه بندهای موصولی است. موصوف در این دسته مانند بندهای موصولی با نشانه «ی» همراه است (مثال ۳). این مثال به شم نگارندگان بدساخت است. ساخت چنین جمله‌ای از نظر نحوی نیز ممکن نیست چراکه موصوف بندهای متممی اسم به دلایلی که خواهیم گفت، لزوماً معرفه و فاقد نشانه «ی» است. دسته دوم و سوم همان دو دسته‌ای هستند که غلامعلی‌زاده به آنها اشاره کرده بود. تقوایی‌پور نیز مهم‌ترین تفاوت بندهای موصولی و بندهای متممی اسم را در بود و نبود شکاف/ضمیر سایه دانسته است.

۳. داستانی [که داوود ورشکست شده است] ساختگی است. (تقوایی‌پور، ۲۰۰۵: ۶۶ (۴۳،۳)^(۴))

۲.۲. پژوهشگران غیرایرانی

به گفته هگمن (۲۰۱۲: ۲۷۲) استوول (۱۹۸۱) نخستین کسی بود که متممی بودن این بندها را با اشاره به ناتوانی اسم‌ها در دادن نقش‌های معنایی زیر سؤال برد. گریمشاوا (۱۹۹۰) این بحث را پی گرفت و نشان داد که اسم‌ها اعطاکننده ناقص نقش‌های معنایی^۱ هستند و نمی‌توانند یک بند را به‌عنوان متمم خود برگزینند. چا (۱۹۹۸) با طبقه‌بندی اقسام مختلف بندهای موصولی و متممی اسم در زبان کره‌ای، بیان می‌کند که یک قسم از بندهای موصولی فاقد شکاف/ضمیر سایه‌اند و بدین ترتیب این معیار به‌عنوان اصلی‌ترین معیار تفارق بندهای موصولی و متممی متزلزل می‌شود. نیکولز (۲۰۰۳) با استدلال‌هایی نشان می‌دهد بندهای اصطلاحاً متممی اساساً افزوده‌اند و جزیره‌ای عمل کردنشان نتیجه طبیعی ماهیت آنهاست. به گفته کین (۲۰۱۰) نیز اسم‌ها نمی‌توانند فراقکن باشند و بالطبع نمی‌توانند متمم بگیرند. در نتیجه، بندهای اصطلاحاً متممی اسم، فی‌الواقع موصولی‌اند. به اعتقاد آرسنجویک (۲۰۰۹) بندهای متممی نوع خاصی از بندهای موصولی‌اند و ویژگی‌های خاص آنها به جایگاه

1. defective theta marker

موصولی‌سازی و نوع هسته اسمی برمی‌گردد. به عقیده هگمن (۲۰۱۲؛ ۲۰۱۴) بندهای متممی اسم دقیقاً مشابه بندهای موصولی (از رهگذر حرکت یک عملگر تهی در زبان انگلیسی) اشتقاق می‌یابند. چینکوئه و کراپووا (۲۰۱۲) نیز ضمن برشمردن تفاوت‌های این بندها با بندهای موصولی تحدیدی و شباهت‌هایشان با بندهای موصولی غیرتحدیدی، آنها را نوع تقلیل‌یافته‌ای از بندهای موصولی غیرتحدیدی دانسته‌اند. در بخش بعدی مقاله، به آرای بعضی از این پژوهشگران با تفصیل بیشتری اشاره خواهد شد.

۳. تفاوت‌های بندهای موصولی و بندهای متممی اسم

وجود بندهای متممی اسم به عنوان قسمی مستقل توسط بعضی پژوهشگران مورد تردید و رد و انکار قرار گرفته است. به گمان برخی، این اصطلاح اساساً بی‌مسمو و ناموجه است و نیازی به آن نیست؛ چراکه این بندها گونه‌ای از بندهای موصولی‌اند (هگمن، ۲۰۱۲: ۲۷۲). ذیلاً به طرح و بررسی استدلال‌هایی خواهیم پرداخت که در حمایت از ادعای مذکور مطرح شده‌اند. این استدلال‌ها ناظر بر تبیین تفاوت‌هایی است که ظاهراً بین بندهای متممی اسم و بندهای موصولی وجود دارد.

۱.۳. متمم یا افزوده؟

یکی از تفاوت‌های بندهای متممی اسم و بندهای موصولی این است که بندهای موصولی برخلاف بندهای متممی، توصیف‌گر موصوف و به منزلهٔ افزوده‌اند. از طرف دیگر، اعتقاد بر این بوده است که ظاهراً بندهای متممی از اسم نقش معنایی می‌گیرند؛ دقیقاً همان‌طور که بعضی از بندها نقش معنایی خود را از فعل می‌پذیرند. در مثال‌های ۴ الف و ب، گروه‌های اسمی «این ادعا» و «ادعای مونا» یک بند متممی پذیرفته‌اند؛ همان‌طور که در مثال ۴ ج فعل «ادعا کردن» یک بند متممی دارد.

۴. الف. مونا این ادعا را مطرح کرد [که با خدا صحبت کرده است].

ب. هانیه ادعای مونا را [که با خدا صحبت کرده است] باور کرد.

ج. مونا ادعا کرد^(۵) [که با خدا صحبت کرده است].

اما اینکه این بندها بتوانند از اسم نقش معنایی بپذیرند، محل شک است. به گفتهٔ استوول (۱۹۸۱) بندهای متممی اسم برخلاف بندهای متممی فعل نمی‌توانند از اسمی که به آن وابسته می‌شوند، نقش معنایی بگیرند. به زعم وی، این بندها نوعی بدل و در واقع افزوده هستند (به نقل از هگمن، ۲۰۱۲: ۲۷۲).

گریمشاو (۱۹۹۰: ۷۳-۸۰) تصریح می‌کند که بندهای متممی اسم رفتاری شبیه به رفتار موضوع‌ها ندارند. به گفتهٔ او متمم‌پذیری اسم‌ها تنها از رهگذر حرف‌افزافه ممکن است. در واقع، حرف‌افزافه‌ها کمک می‌کنند که نقش معنایی از اسم به متمم منتقل شود؛ اما از آنجایی که آمدن بندها با حرف‌افزافه ممکن نیست، نقش معنایی نمی‌تواند

منتقل شود و معیار تتا نقض می‌شود؛ بنابراین اسم‌ها اساساً نمی‌توانند متممی از نوع بند بپذیرند.

حتی با فرض متمم‌پذیری هسته‌های اسمی، باید توجه کرد که این بندها همیشه اختیاری‌اند (مثال ۵ الف) حتی اگر فعل متناظر با موصوف، اجباراً به بند متممی نیازمند باشد (مثال ۵ ب). همین اختیاری بودن، ماهیت متمم‌ها را از سایر متمم‌ها نشان می‌دهد.

۵. الف. استنباط علی (که احکام فقهی قابل فسخ نیست) نادرست است.
ب. *علی استنباط می‌کند.

نیکولز (۲۰۰۳: ۱۵۶) نیز متذکر می‌شود که ویژگی خاص اسم‌ها و آنچه آنها را از دیگر مقولات دستوری جدا می‌کند، این است که اسم‌ها دریافت‌کننده نقش معنایی هستند و نه اعطاکننده آن؛ بنابراین اساساً نمی‌توان این بندها را بندهای متمم اسم دانست و باید آنها را افزوده در نظر گرفت. بر اساس چامسکی (۱۹۸۶) خروج یک عنصر استفهامی از درون بند متممی اسم، به دلیل نقض مجاورت و در واقع عبور از بیش یک گره مقیدکننده است (مثال 6a). نیکولز (۲۰۰۳: ۱۵۵-۱۵۶) با ارائه دلایلی برای رد این توجیه، نشان می‌دهد که دلیل این بدساختی به ماهیت این بندها یعنی افزوده بودن آنها برمی‌گردد. در مثال‌های 6b و 6c، خروج یک گروه اسمی ارجاعی (which uncle) از درون بند موصولی و بند قیدی که هر دو افزوده‌اند، جمله را بدساخت کرده است (برای تبیین دلایل این بدساختی با توجه به افزوده بودن این بندها نک، ریتزی، ۱۹۹۰)؛ به عبارت دیگر، جزیره‌ای عمل کردن بندهای متممی اسم، به دلیل CED^۱ است.

6. a. *Which ticket_i did Sonia deny the claim that she had misplaced t_i?
b. *Which uncle_i did John give away the lottery ticket that Sonia had bought for t_i?
c. *Which uncle_i did John stay at home since he didn't want to visit t_i?
(Nichols, 2003: 156 (3b, 4a, 4b))

کین (۲۰۱۰: ۱۷۴-۱۷۶) نیز معتقد است که اساساً اسم‌ها نمی‌توانند فرافکنی کنند و بالطبع نه متمم می‌پذیرند و نه می‌توانند شاخص داشته باشند. او نتیجه می‌گیرد که موصولی دانستن بندهای مشهور به متممی اسم، ناگزیر است. بدین ترتیب به دلیل ناتوانی اسم‌ها در فرافکنی و دادن نقش معنایی، اختیاری بودن بندهای متممی و جزیره‌ای عمل کردن آنها می‌توان گفت که این بندها نیز مانند بندهای موصولی، افزوده‌اند. استدلال‌های آتی نیز مؤید این ادعا خواهند بود.

1. Condition on Extraction Domains

۲.۳. ماهیت موصوف

طیبب‌زاده (۱۳۹۱: ۱۹۷-۱۹۸) اشاره کرده است که فقط تعداد کمی از اسم‌ها که آنها را اسم‌های گزاره‌ای می‌نامیم متمم می‌گیرند. به گفته او، اسم‌های گزاره‌ای شامل تمام مواردی هستند که در دستورها تحت عنوان مصدرها، اسم مصدرها و حاصل مصدرها از آنها یاد می‌شده است؛ بنابراین عمدتاً اسم‌های مشتق از فعلی که ساخت ظرفیتی فعل پایه خود را به طریقی حفظ کرده‌اند و نیز اسم‌هایی که با پسوند «-ی» یا «-گری» مصدری ساخته شده‌اند، متمم می‌گیرند.

یکی از دلایل قائل شدن به بندهای متممی اسم، تناظری است که بین فعل‌هایی که بند متممی می‌پذیرند و اسم‌های مشتق از آنها، وجود دارد. در واقع گفته می‌شود که موصوف بندهای متممی اسم، یک اسم گزاره‌ای است و این اسم در ظرفیت خود مانند فعل‌ها احتیاج به متمم دارد. به گفته طیبب‌زاده «در ساخت ظرفیتی اسم‌هایی چون اصرار، خواهش، موافقت و قصد یک متمم بندی وجود دارد، زیرا فعل‌های پایه آنها، یعنی اصرار کردن، خواهش کردن، موافقت کردن و قصد کردن، هر کدام یک متمم بندی می‌گیرند» (۱۳۹۱: ۲۰۹-۲۱۰). برای نمونه، «استنباط» در مثال ۷ الف متناظر فعل «استنباط کردن» (در مثال ۷ ب) و بدین ترتیب یک اسم گزاره‌ای است.

۷. الف. استنباط علی [که احکام فقهی قابل فسخ نیست]، نادرست است.
ب. علی استنباط می‌کند [که احکام فقهی قابل فسخ نیست].

اما اسم‌هایی که بند متممی می‌گیرند برخلاف فعل‌های متناظرشان به یک فرایند اشاره ندارند؛ به عبارت دیگر، این اسم‌ها بیش از اینکه شبیه اسم‌های فرایندی^۱ یا رویدادی^۲ باشند، به اسم‌های نتیجه‌ای^۳ شباهت دارند (گریمشاو، ۱۹۹۰: ۷۴). برای نمونه، مثال ۷ الف به رویداد «استنباط کردن» اشاره ندارد بلکه بیانگر نتیجه این عمل و استنباط حاصل از آن است؛ استنباطی که محتوای آن توسط بند مشخص شده است.

از طرف دیگر، بسیاری از اسم‌هایی که ظاهراً بند متممی می‌پذیرند، از فعل مشتق نشده‌اند و فاقد ظرفیت‌اند و نمی‌توان آنها را اسم گزاره‌ای دانست؛ برای نمونه می‌توان به اسم‌های «قصه»، «داستان»، «حقیقت»، «واقعیت»، «مفهوم» و «پیام» اشاره کرد که مشتق از فعل نیستند و ساخت ظرفیتی نیز ندارند (مثال ۸ الف). نکته دیگر آنکه محدود دانستن بندهای متممی به اسم‌های گزاره‌ای و ساخت ظرفیتی آنها، مسئله دیگری را نیز بی‌پاسخ می‌گذارد. در زبان فارسی موصوف بندهای متممی اسم می‌تواند ضمیر اشاره

1. process
2. event
3. result

«این» باشد. این عنصر به مصداقی خارج از جمله اشاره ندارد بلکه دقیقاً به گزاره‌ای دلالت می‌کند که متعاقب آن می‌آید (مثال ۸ ب).

۸. الف. این داستان [که مجنون عاشق لیلی بود]، حقیقت دارد.

ب. این [که مجنون عاشق لیلی بود]، حقیقت دارد.

پرواضح است که «این» را نمی‌توان یک اسم معنی یا اسم گزاره‌ای دانست و از طرف دیگر مرجع آن نیز خارج از جمله نیست که آن را با مسائل مربوط به بافت گره بزینیم. این ساخت در زبان فارسی تا حدودی شبیه بندهای فاعلی دارای that در زبان انگلیسی است. چنانکه به اختصار اشاره خواهیم کرد بعضی پژوهشگران رفتار بندهای متممی اسم را مشابه بندهای فاعلی و بندهای متممی فعل‌های واقع‌نگر^۱ دانسته‌اند و این هر سه بند را به صورتی یکپارچه و یکسان تحلیل کرده‌اند (به‌ویژه نک. هگمن، ۲۰۱۲: ۲۵۷-۲۷۹ و منابع او). وجود چنین ساختی در زبان فارسی شاهدهی است که مهر تأییدی بر چنین تحلیل‌هایی می‌زند.

اما این نکته انکارناپذیر است که تقریباً هر اسمی می‌تواند موصوف بندهای موصولی قرار گیرد در صورتی که صرفاً بعضی از اسم‌ها، بند متممی می‌گیرند. برای مثال نمی‌توان برای اسم‌هایی مثل «دختر»، «خانه»، «وفاداری»، «عشق»، «سلامتی»، «زیبایی»، «تعلق»، «پرنده» و بسیاری دیگر، بند متممی آورد. در مثال ۹ الف، «عشق» موصوف بند موصولی است اما همین کلمه نمی‌تواند موصوف یک بند متممی باشد (مثال ۹ ب).

۹. الف. عشقی [که مجنون به لیلی داشت]، زبازد خاص و عام است.

ب. *این عشق [که مجنون شیفته لیلی بود]، زبازد خاص و عام است.

همان‌طور که گفتیم، دلیل این امر برخورداری موصوف از ساخت موضوعی نیست. در واقع، اسم‌هایی که بندهای متممی می‌پذیرند، مشخصه‌ای معنایی دارند که به آن توصیف‌گر رویدادی^۲ می‌گویند. این اسم‌ها اسم‌هایی هستند که ذاتاً می‌توانند بیانگر یک رویداد باشند؛ اما مشکل دیگر اینجاست که ضمیر اشاره‌ای که در مثال ۸ ب موصوف واقع شده است، چنین مشخصه معنایی‌ای ندارد. در پاسخ باید گفت از آنجایی که مشخصه موضوع رویداد در بند متممی حاضر است و ضمیر اشاره «این» ماهیت خود را از این بند و ارجاع بدان کسب می‌کند، این مشخصه از درون بند به آن منعکس می‌شود. در بخش بعدی به این مسئله بازخواهیم گشت.

1. factive predicates
2. event descriptor

۳.۳. شکاف/ضمیر سایه

مهم‌ترین تفاوت بندهای موصولی و بندهای متممی اسم در بود و نبود شکاف یا ضمیر سایه است. در بندهای موصولی (تحدیدی و غیرتحدیدی) عنصری هم‌نمایه با موصوف درون بند موصولی وجود دارد. این عنصر هم‌نمایه، در زبان فارسی یا به صورت شکاف ظاهر می‌شود (مثال ۱۰ الف و ۱۰ ب) و یا به صورت ضمیر سایه (مثال ۱۰ ج و ۱۰ د)؛ اما ظاهراً چنین عنصری در بندهای متممی اسم وجود ندارد (مثال ۱۰ هـ).

۱۰. الف. مردی [که عاشق لیلی بود]، سر به بیابان گذاشت.

ب. مجنون [که عاشق لیلی بود]، سر به بیابان گذاشت.

ج. مردی [که لیلی به او دل بسته بود]، سر به بیابان گذاشت.

د. مجنون [که لیلی به او دل بسته بود]، سر به بیابان گذاشت.

هـ. این داستان [که مجنون سر به بیابان گذاشت]، واقعی است.

در مثال ۱۰ هـ برخلاف مثال‌های قبل هیچ عنصر هم‌نمایه با موصوف در جایگاه موضوع (مثل جایگاه فاعل در ۱۰ الف و ۱۰ ب یا جایگاه مفعول غیرمستقیم در ۱۰ ج و ۱۰ د) قرار ندارد؛ اما عنصر دیگری در بند پیرو مثال ۱۰ هـ وجود دارد که آن عنصر می‌تواند موصولی شود. این عنصر موضوع رویداد^۱ است^(۶). در مثال ۱۱ نیز، بند پیرو همراه با claim، موضوع رویداد (e) را موصولی کرده است و بنابراین اساساً یک بند موصولی است (نیکولز، ۲۰۰۳: ۱۵۷)

11. a. The claim [that Sonia had misplaced the lottery ticket]

b. [_{DP} The claim_i [_{CP} Φ_i [that [_{IP} Sonia [_{e_i} [had bought the lottery ticket]]]]]] (Nichols, 2003: 157 (5a, d))

چنانکه گفتیم همه اسم‌ها نمی‌توانند موصوف چنین بندهایی قرار گیرند. در واقع، موصوف در معنای واژگانی‌اش باید دارای ویژگی توصیف‌گر رویدادی باشد تا بتواند با موضوع رویداد موجود در بند، هم‌نمایه گردد. در مثال‌های ۱۲ علی‌رغم حضور موضوع رویداد در بندهای پیرو، نمی‌توان به موصولی‌سازی دست زد؛ به این دلیل که «عشق» و «کتاب» توصیف‌گر یک رویداد نیستند.

۱۲. الف. *این عشق [که مجنون شیفته لیلی بود]، زبازد خاص و عام است.

ب. *این کتاب [که مجنون شیفته لیلی بود]، پرفروش است.

بدین ترتیب، در بندهای متممی نیز همانند بندهای موصولی عنصری هم‌نمایه با موصوف حضور دارد و از این نظر نیز تفاوتی بین بندهای موصولی و متممی اسم وجود ندارد؛ به عبارت دیگر، تفاوت این دو نوع بند در نوع عنصر موصولی‌شده و جایگاه آن است.

1. event argument

۴.۳. معرفگی

یکی دیگر از تفاوت‌هایی که ظاهراً بین بندهای موصولی و بندهای متممی اسم وجود دارد، وضعیت موصوف از نظر معرفگی/انکرگی است. موصوف بندهای موصولی تحدیدی نکره است و با گرفتن بند موصولی مصادیق آن محدود و معین می‌شود؛ اما موصوف بندهای موصولی غیرتحدیدی و بندهای متممی اسم، معرفه است.

موصوف بندهای متممی اسم در زبان فارسی یا اسمی است همراه با صفت اشاره (۱۳الف) یا اسمی است همراه با یک مضاف‌الیه معرفه (۱۳ب) و یا اساساً یک ضمیر اشاره (۱۳ج) است.

۱۳. الف. این عقیده [که مولانا سراینده مثنوی است]، صحیح است.

ب. عقیده او [که مولانا سراینده مثنوی است]، صحیح است.

ج. این [که مولانا سراینده مثنوی است]، صحیح است.

به نظر می‌رسد لزوم معرفگی برای موصوف برخاسته از وضعیت اطلاعی بند است. بندهای متممی اسم بندهایی گفتمان‌مقید^۱ هستند؛ به عبارت دیگر، این بندها پیشاپیش به گفتمان معرفی شده‌اند و به زبان دیگر حاوی اطلاع کهنه‌اند (نک. هگارتی، ۱۹۹۲). مقایسه مثال‌های ۱۴الف و ب، تقابل اطلاع کهنه و نو را بهتر نشان می‌دهد. در مثال ۱۴الف، بند متممی اسم بیانگر اطلاع کهنه است و با موصوف معرفه «این» همراه شده است؛ اما بند متممی مذکور در مثال دوم می‌تواند حاوی اطلاع نو یا کهنه باشد. این ویژگی گفتمانی بندهای متممی اسم، در نحو با لزوم معرفگی موصوف پیوند می‌خورد.

۱۴. الف. این [که الان احساس آرامش می‌کنم]، جای شکر دارد.

ب. جای شکر دارد که [الان احساس آرامش می‌کنم].

هوپر و تامسون (۱۹۷۳) بندهای متممی محمول‌های واقع‌نگر، بندهای فاعلی و بندهای متممی اسم را غیراظهاری^۲ می‌دانند. ملوئد (۱۹۹۱) با بررسی وضعیت بندهای متممی محمول‌های واقع‌نگر و تشابه آنها با بندهای متممی اسم، بر این عقیده است که این بندها همگی دربردارنده یک موضوع رویداد هستند که دارای نقش ارجاعی^۳ است و توسط یک عنصر معرفه مجوزدهی می‌شود. به سخن دیگر، این بندها حاوی مشخصه [+معرفه] هستند. به این ویژگی معرفگی، در اثر هگارتی (۱۹۹۲) با اصطلاح

1. discourse-bound
2. nonasserted
3. referential function

آشنابودگی^۱ اشاره شده است. غیراظهاری بودن یا معرفگی یا آشنابودگی با آنچه درباره وضعیت اطلاعی این بندها گفتیم، ارتباطی تنگاتنگ دارد (نک. کیپارسکی و کیپارسکی، ۱۹۷۰؛ کمپسون، ۱۹۷۵: ۱۳۴-۱۳۵؛ کوستر، ۱۹۷۸؛ میلر، ۲۰۰۱؛ هگمن، ۲۰۱۲: ۲۵۷-۲۷۹؛ ۲۰۱۴)

همان‌طور که گفتیم، پژوهش‌های پیشین به بعضی از تفاوت‌های جزئی بندهای موصولی و بندهای متممی اسم نیز اشاره کرده‌اند (چینکوئه و کراپووا، ۲۰۱۲؛ طبیب‌زاده، ۱۳۹۳). اتفاقاً عمده این تفاوت‌ها، هنگام مقایسه رفتار بند موصولی تحدیدی و بندهای متممی اسم معتبرند؛ اما رفتار بندهای موصولی غیرتحدیدی از نظر بعضی معیارها (همچون بدساخت شدن یا حاشیه‌ای شدن جمله هنگام پس‌گذاری، ناممکن بودن انباشتگی، امکان محمول‌شدگی و نبود نشانه «ی» موصولی‌سازی در فارسی) دقیقاً مانند رفتار بندهای متممی اسم است. به نظر می‌رسد که پاره‌ای از این شباهت‌ها مولود معرفه بودن موصوف در این هر دو بند است. به هر حال چینکوئه و کراپووا (۲۰۱۲) به اعتبار همین شباهت‌ها و استدلال‌های دیگر، بندهای متممی اسم را تقلیل‌یافته بندهای موصولی غیرتحدیدی دانسته‌اند.

با توجه به مباحث مطرح‌شده در این بخش، مشخص شد که بندهای متممی اسم، در حقیقت متمم نیستند و در واقع نوعی از بندهای موصولی‌اند. اگر همچنان بندهای موصولی را بر اساس تعاملشان با موصوف به دو دسته تحدیدی و غیرتحدیدی تقسیم کنیم، بندهای متممی اسم در واقع نوعی از بندهای موصولی غیرتحدیدی‌اند. از آنجایی که در این بندها، عنصر موصولی‌شده موضوع رویداد است، پیشنهاد می‌گردد که برای اشاره به این بندها از اصطلاح «بندهای موصولی رویدادی» استفاده شود.

۴. تحلیل نحوی

در بخش قبل به تفاوت‌ها و استدلال‌هایی اشاره کردیم که معیار تمایزگذاری بین این دو بند بوده‌اند و بی‌اعتباری آنها را برای قائل شدن به چنین تمایزی نشان دادیم. در این بخش خواهیم دید که این بندها مشابه بندهای موصولی اشتقاق می‌بایند و تفاوت‌های پیش‌گفته خللی در چنین تحلیلی ایجاد نخواهد کرد. از رهگذر چنین تحلیلی، می‌توان ناممکن بودن خروج سازه‌ها از درون بندهای متممی اسم را نیز توجیه نمود.

۴.۱. تحلیل نحوی بندهای متممی اسم به مثابه بندهای موصولی

بندهای موصولی در زبان انگلیسی از رهگذر حرکت هسته اسمی (موصوف) از درون بند موصولی به شاخص بند (شاخص گروه متمم‌ساز) شکل می‌گیرند و شکاف درون بند از نوع رد^۲ است و امکان حضور ضمیر سایه نیز وجود ندارد. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که

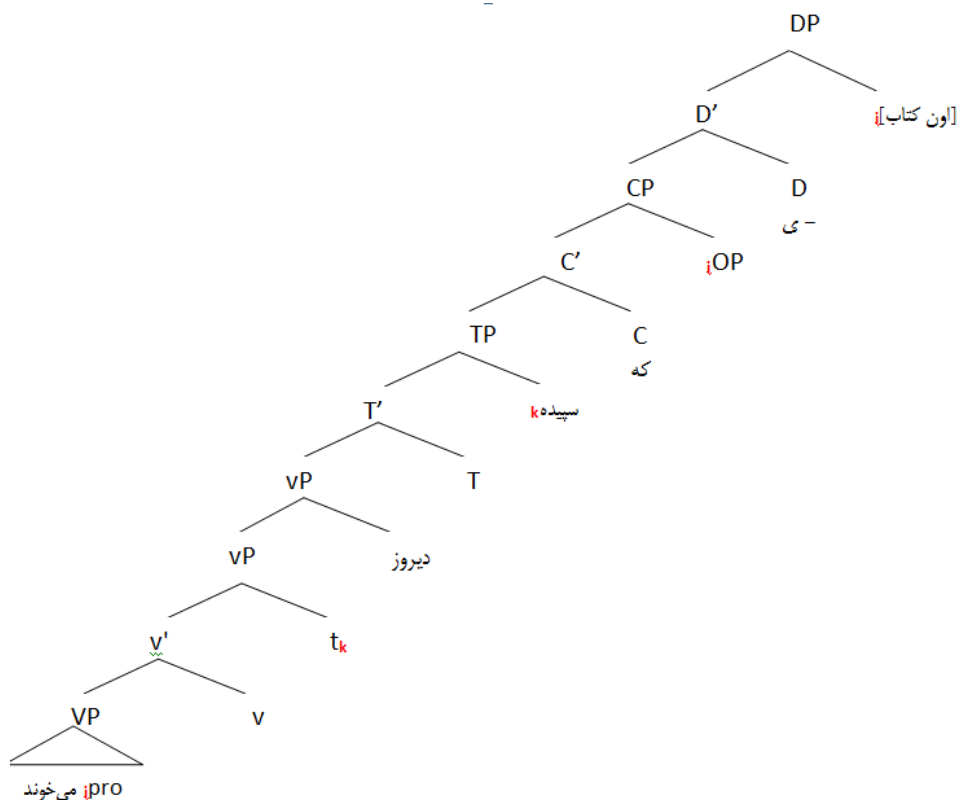
1. familiarity
2. trace

بندهای موصولی فارسی مانند بعضی دیگر از زبان‌ها (مثل عبری، عربی، ایرلندی، ولزی و...) محصول حرکت نیستند. در این زبان، عملگر موصولی در شاخص گروه متمم‌ساز و هسته اسمی در شاخص گروه حرف‌تعریف به صورت درجا تولید می‌شود. این عملگر با شکاف/ضمیر سایه و موصوف هم‌نمایه است (کریمی، ۲۰۰۱؛ دمیردشه، ۱۹۹۱). بر اساس تحلیل کریمی (۲۰۰۱) نشانه موصول «-ی» هسته ساخت موصولی است. جایگاه این عنصر، هسته گروه حرف‌تعریف است که بنا بر پیشنهاد کین (۱۹۹۴) یک گروه متمم‌ساز را به‌عنوان متمم خود می‌پذیرد. بر این اساس، ساخت بندهای موصولی در زبان فارسی به صورت بازنمایی ۱۵ خواهد بود. مثال ۱۶ الف و نمودار درختی آن (۱۶ب)، این تحلیل را روشن‌تر می‌سازد.

15. $[_{DP} [_{DP} (D) N]_i [_{D'} -i [_{CP} OP_i [C' \dots pro_i \dots]]]]$ (Karimi, 2001: 72 (31))

۱۶. الف. $[_{DP} [_{DP} \text{اون کتاب}]_i [_{D'} -i [_{CP} OP_i [C' \text{که سپیده دیروز } pro_i \text{ می‌خوند}]]]]$
رو میزه. (کریمی، ۲۰۰۱: ۷۶ (۴۱ و ۴۲))

ب.

در این جمله گروه حرف‌تعریف [اون کتاب] از ابتدا در شاخص بالاترین گروه حرف‌تعریف تولید شده است. این گروه با عملگر موجود در شاخص گروه متمم‌ساز درونه و با ضمیر ناملفوظ^۱ درون این گروه، هم‌نمایه است. نشانهٔ موصولی «ی» در هستهٔ حرف‌تعریف قرار گرفته و گروه متمم‌ساز موصولی (بند موصولی) متمم آن است. کریمی (۲۰۰۱) بدون اشاره به تفاوت‌های بند موصولی و بند متممی اسم، تلاش کرده که برای بندهای متممی اسم نیز تحلیلی مشابه بندهای موصولی ارائه دهد. وی ابتدا به شباهت ساختاری دو جملهٔ ۱۷ و ۱۸ اشاره می‌کند. سپس، تحلیلی مشابه مثال ۱۷ (نک. نمودار ۱۶ب) را برای جملهٔ ۱۸ نیز ارائه می‌دهد؛ با این تفاوت که در مثال ۱۸ به دلیل نبود نشانهٔ موصول «ی»، هستهٔ گروه حرف‌تعریف یک عنصر تهی است

۱۷. DP [اون کتابی] CP [که سپیده دیروز می‌خوند] رو میزه. (کریمی، ۲۰۰۱: ۷۸)

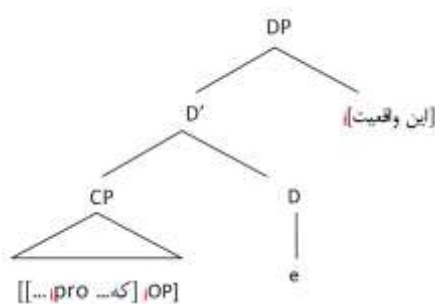
((۵۲))

1. pro

۱۸. الف. [DP [این واقعیت] CP که رامین بی‌گناه]] برا همه روشنه. (کریمی، ۲۰۰۱): ۷۸ (۵۱)

ب.

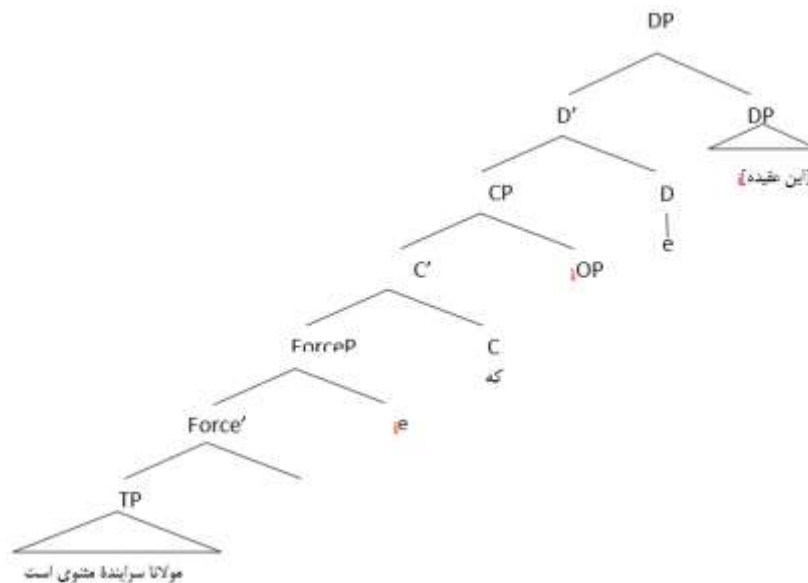
چنانکه گفتیم در درون بندهای متممی برخلاف بندهای موصولی، خبری از شکاف یا ضمیر سایه در جایگاه موضوع نیست؛ اما مشخص نیست که کریمی به چه دلیل قائل به ضمیر ناملفوظ درون بند شده است.

به پیروی از نیکولز (۲۰۰۳) اشاره کردیم که عنصر هم‌نمایه با موصوف و عملگر موصولی در بندهای متممی اسم، یک موضوع رویدادی است. نیکولز درباره جایگاه و شکل‌گیری موضوع رویداد از نظر نحوی توضیحی نمی‌دهد. آرسنجویک (۲۰۰۹) در پژوهش دیگری، جایگاه این عنصر را در فرافکن نیرو در نظر گرفته است و هگمن (۲۰۱۲: ۲۷۳) نیز، نحوه اشتقاق این بندها را مانند سایر بندهای موصولی در زبان انگلیسی از رهگذر حرکت می‌داند. به زعم او ناممکن بودن پدیده‌های بند اصلی^۱ در بندهای متممی اسم همانند بندهای موصولی به خاطر نحوه اشتقاق آنها از رهگذر فرایند حرکت (در زبان انگلیسی) و محدودیت‌های ناظر بر حرکت است.

با توجه به اینکه بندهای موصولی در فارسی با حرکت اشتقاق نمی‌یابند و عملگر موصولی از آغاز در شاخص گروه متمم‌ساز و موصوف در شاخص گروه حرف‌تعریف قرار دارد، به نظر می‌رسد که اشتقاق بندهای متممی اسم نیز به همین ترتیب صورت بگیرد. بر اساس تحلیل آرسنجویک (۲۰۰۹) عملگر موصولی‌سازی در زبان‌هایی که اشتقاق بندهای موصولی‌شان از رهگذر حرکت و ارتقاست، درون شاخص گروه نیرو تولید می‌شود و سپس به شاخص گروه متمم‌ساز می‌رود و از خود ردی در شاخص گروه نیرو باقی می‌گذارد^(۷)؛ اما در زبان فارسی این علمگر از ابتدا در شاخص گروه متمم‌ساز تولید می‌شود و با عنصری تهی در شاخص نیرو که همان موضوع/متغیر رویدادی است و

1. main clause phenomena (MCP)

همچنین با موصوف، هم‌نمایه می‌گردد. بازنمایی نحوی بندهای متممی در فارسی به صورت نمودار ۱۹ ب برای مثال ۱۹ الف پیشنهاد می‌شود.
 ۱۹. الف. این عقیده [که مولانا سرایندهٔ مثنوی است]...
 ب.

۲.۴. خروج از درون بندهای متممی اسم

با توجه به تحلیل پیش‌گفته، می‌توان ناممکن بودن خروج از بندهای متممی اسم را با استفاده از نظریهٔ فاز^۱ توضیح داد. چامسکی (۲۰۰۰؛ ۲۰۰۱؛ ۲۰۰۸) در راستای کمینه‌کردن محاسبات نحوی و پیچیدگی آنها، نظریهٔ فاز را مطرح می‌کند و مراحل اشتقاق را به فازهای مشخصی محدود می‌نماید. بدین ترتیب، اشتقاق مرحله به مرحله (فاز به فاز) پیش می‌رود و همگرایی^۲ در هر یک از این فازها بررسی می‌گردد. به گفتهٔ او گروه فعلی کوچک (vP) و گروه متمم‌ساز (CP) فازهای نحوی هستند که وقتی ساخته می‌شوند متمم آنها (به ترتیب گروه فعلی بزرگ و گروه زمان) وارد مرحلهٔ بازنمون^۳ می‌شود و برای خوانش آوایی و معنایی به سطوح رابط^۴ منتقل می‌گردد. اگر ساخت حاصل همگرا باشد، اشتقاق ادامه پیدا خواهد کرد و در غیر این صورت، در همین نقطه متوقف می‌شود.

1. phase theory
2. convergence
3. spell-out
4. interfaces

چامسکی باز هم برای کاستن از پیچیدگی‌های محاسباتی، شرط نفوذناپذیری فاز^۱ را مطرح می‌کند. ورود متمم هسته فاز به سطوح رابط به منزله انتقال آن به حوزه‌های بیرون از نحو است و به همین دلیل در مراحل بعدی اشتقاق در دسترس نخواهد بود. به سخن دیگر، در فاز α که هسته‌اش H است، دامنه H (متمم آن) برای سازوکارهای نحوی خارج از α دسترس‌پذیر نیست و تنها H و حاشیه^۲ آن برای چنین عملیاتی در دسترس‌اند (چامسکی، ۲۰۰۰: ۱۰۸؛ ۲۰۰۱: ۱۳؛ هورنشتاین و همکاران، ۲۰۰۵: ۳۴۸ (۵۳)). در واقع وقتی یک ساخت نحوی همگرا تلقی می‌گردد، تمامی عناصر آن برای شرکت در محاسبات بعدی غیرفعال می‌شوند. نظریه فاز حرکت چرخه‌ای بلافصل^۳ (برای مثال حرکت پرسش‌واژه در مثال ۲۰) را نیز توضیح می‌دهد؛ چراکه بر اساس این نظریه عناصر نحوی داوطلب شرکت در مراحل بعدی اشتقاق، باید به حاشیه فاز حرکت کنند تا دسترسی به آنها امکان‌پذیر باشد؛ در غیر این صورت، دامنه فاز به منزله زندان یا جزیره‌ای گریزناپذیر خواهد شد. در مثال ۲۰ اگر what درون پایین‌ترین VP باقی بماند و این گروه وارد بازنمون شود، مطابق با شرط نفوذناپذیری فاز برای اشتقاق‌های بعدی در دسترس نخواهد بود و نمی‌تواند مشخصه قوی پرسش‌واژه متمم‌ساز پرسشی در بند اصلی را برآورده سازد؛ بنابراین باید قبل از بازنمون به شاخص vP حرکت کند تا برای محاسبات بعدی در دسترس باشد (هورنشتاین و همکاران، ۲۰۰۵: ۳۵۸؛ چیتکو، ۲۰۱۴: ۳۲ و ۳۳).

20. a. What did you say that John ate?

b. [_{CP} what_i did you say [_{CP} t_i [_{IP} John ate t_i]]] (Hornstein et al., 2005: 358 (80a,b))

بعد از معرفی شدن vP و CP، پژوهشگران با بررسی ملاک‌هایی برای تعیین فازها، گروه‌های حرف‌تعریف (DP) معرفه/مشخص را نیز فاز تلقی کردند (برای مثال، نک. ماتوشانسکی، ۲۰۰۵؛ چیتکو، ۲۰۱۴: ۱۲۳). با توجه به این مفهوم می‌توان ناممکن بودن خروج یک سازه نحوی از درون بندهای متممی اسم را نیز به دو طریق توجیه کرد. اول اینکه چنانکه گفتیم گروه متمم‌ساز فاز است و تنها حاشیه آن برای اشتقاق‌های بالاتر دسترس‌پذیر است. عنصر داوطلب خروج، بر اساس شرط نفوذناپذیری فاز و همچنین بر اساس حرکت چرخه‌ای ابتدا باید به شاخص این گروه بیاید؛ اما شاخص این گروه با عملگر موصولی پر شده است و عنصر داوطلب خروج، مغری ندارد (مثال‌های ۲۱ و ج).

1. phase impenetrability condition
2. edge
3. successive-cyclic

دوم اینکه حتی اگر فرض کنیم که شاخص گروه متمم‌ساز خالی و میزبان مناسبی برای عنصر داوطلب خروج است، باز هم اشتقاق ممکن نیست. همان‌طور که گفتیم یکی از ویژگی‌های موصوف بندهای متممی اسم، معرفگی است. در واقع این بندها جزئی از یک گروه حرف‌تعریف معرفه هستند و این گروه‌ها نیز فازند (چیتکو، ۲۰۱۴: ۱۲۳) و تنها شاخصشان برای اشتقاق‌های بالاتر در دسترس است. چنانکه از نمودار پیداست، شاخص این گروه نیز توسط یک گروه حرف‌تعریف دیگر پر شده است. پر بودن شاخص به این معنی است که فاز برای تمام عناصر موجود در آن تبدیل به یک زندان یا جزیره شده و خروج هیچ عنصری ممکن نخواهد بود (مثال‌های ۲۱ و ه).

۲۱. الف. این عقیده [که مولانا سرایندهٔ مثنوی است]، درست است.
 ب. *این عقیده [cp مثنوی که مولانا سرایندهٔ آن است]، درست است.
 ج. *این عقیده [cp مولانا که سرایندهٔ مثنوی است]، درست است.
 د. *dp مثنوی این عقیده [که مولانا سرایندهٔ آن است]، درست است.
 ه. *dp مولانا این عقیده که سرایندهٔ مثنوی است]، درست است.

نتیجه

برخلاف تلقی اکثر دست‌ورپژوهان ایرانی مبنی بر استقلال بندهای متممی اسم از بندهای موصولی، این بندها نوعی بند موصولی غیرتحدیدی‌اند و بهتر است برای اشاره به آنها از اصطلاح «بندهای موصولی رویدادی» استفاده شود؛ به عبارت دیگر، این بندها به دلایلی همچون اختیاری بودن، ناتوانی اسم‌ها در اعطای نقش معنایی به بندها، ویژگی‌های معنایی اسم‌هایی که موصوف این بندها قرار می‌گیرند و... نمی‌توانند متمم و موضوع باشند؛ بنابراین برخلاف تلقی رایج، مانند بندهای موصولی افزوده‌اند. بعضی از تفاوت‌های بندهای متممی اسم و بندهای موصولی تحدیدی، به دلیل تمایز موصوف این دو بند از نظر معرفگی/انکرگی است؛ ویژگی‌ای که وضعیت این بندها را به بندهای موصولی غیرتحدیدی شبیه می‌کند؛ اما لزوم معرفگی برای موصوف در بندهای متممی برخاسته از وضعیت اطلاعی بند و گفتمان‌مقید بودن آن است. از طرف دیگر، بندهای متممی برخلاف بندهای موصولی ظاهراً فاقد شکاف/ضمیر سایه هستند. این تفاوت ظاهری، به آن دلیل است که بندهای متممی محصول موصولی شدن یک موضوع رویداد در بند هستند. از آنجایی که این عنصر پنهان است و در یکی از فرافکن‌های نقشی قرار دارد، بندهای متممی ظاهراً شکاف/ضمیر سایه ندارند. در واقع تفاوت این بند با سایر بندهای موصولی در نوع و جایگاه عنصری است که دستخوش موصولی‌سازی می‌شود. این عنصر که یک موضوع رویدادی است دامنهٔ اسم‌هایی را که می‌توانند موصوف این بند قرار گیرند، به اسم‌هایی محدود می‌کند که دربردارندهٔ مشخصهٔ توصیف‌گر رویدادی

باشند. تحلیل بند متممی اسم به صورت یک بند موصولی، به ما اجازه می‌دهد که با تکیه بر نظریه فاز ناممکن بودن خروج از درون این بندها را تبیین کنیم.

پی‌نوشت‌ها

۱. دقیق‌تر است که به جای گروه اسمی از اصطلاح گروه حرف‌تعریف (determiner phrase) استفاده کنیم؛ چراکه چنانکه خواهیم دید بندهای موردنظر همگی در ساخت یک گروه حرف‌تعریف به کار می‌روند؛ اما برای سهولت، پیش از ورود به دقایق اشتقاق نحوی این بندها، تسامحاً از اصطلاحات رایج گروه اسمی، هسته اسمی یا موصوف استفاده خواهیم کرد.
۲. در این پژوهش، به پیروی از کریمی (۲۰۰۱) «ی» را نشانه موصول و هسته گروه حرف‌تعریف در نظر گرفته‌ایم.
۳. درباره ماهیت این عنصر اختلاف‌نظر وجود دارد (نک. درزی، ۱۹۹۶؛ درزی و تفکری رضایی، ۱۳۸۹؛ انوشه، ۱۳۹۳).
۴. تقوایی‌پور (۲۰۰۵) این مثال را به نقل از غلامعلی‌زاده (۱۳۸۲) ذکر کرده است؛ اما مثال مورد استناد غلامعلی‌زاده همان مثال ۲الف است که در آن موصوف با «ی» همراه نیست.
۵. گفتنی است که در فعل‌های مرکب، جزء غیرفعلی به‌تنهایی بار معنایی و ساخت موضوعی را به دوش نمی‌کشد. در بسیاری موارد، تغییر فعل سبک کافی است تا ساخت موضوعی و معنا به‌کلی تغییر کند؛ همچون «دست زدن»، «دست کشیدن»، «دست دادن»، «دست کردن»، «دست گرفتن» و «دست خوردن». مگردومیان (۲۰۰۲) و فولی و همکاران (۲۰۰۴) ساخت موضوعی فعل‌های مرکب را برآیندی از هر دو جزء دانسته‌اند (برای تحلیلی دیگر نک. کریمی‌دوستان، ۱۹۹۷).
۶. این رویداد را می‌توان به طریق زیر صورت‌بندی کرد و آن را چنین خواند: «رویدادی وجود دارد که عبارت است از «سر به بیابان گذاشتن» که کنشگر آن مجنون است» (همچنین نک. نیکولز، ۲۰۰۳: ۱۵۷).

[مجنون) کنشگر & (e) سر به بیابان گذاشتن] $\exists e$

۷. هگمن (۲۰۱۲؛ ۲۰۱۴) معتقد است که عملگر مذکور در بندهای ناسازگار با پدیده‌های بند اصلی (مانند بند متممی اسم) در درون گروه زمان تولید می‌شود و سپس از آنجا حرکت می‌کند؛ اما در بندهای سازگار با پدیده‌های بند اصلی (مانند بندهای قیدی حاشیه‌ای) در جایگاهی بالاتر مثل گره نیرو تولید می‌شود و سپس حرکت می‌کند.

منابع

- انوشه، مزدک (۱۳۹۳)، «ضمیر پوچ‌واژه‌ای پنهان در زبان فارسی: رویکردی کمینه‌گرا»، *زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان*، ش ۱۱، صص ۲۹-۵۴.
- درزی، علی و شجاع تفکری رضایی (۱۳۸۹)، «پوچ‌واژه در زبان فارسی»، *پژوهش‌های زبان‌شناسی*، س ۲، ش ۳، ص ۵۷-۷۳.
- طیب‌زاده، امید (۱۳۹۱)، *دستور زبان فارسی بر اساس نظریه گروه‌های خودگردان در دستور وابستگی*، تهران، مرکز.
- طیب‌زاده، امید (۱۳۹۳)، «بندهای وابسته اسم در زبان فارسی و روابط وابستگی در درون آنها»، *دستور*، ش ۱۰، ص ۱۱۷-۱۴۵.

غلامعلی‌زاده، خسرو (۱۳۸۲)، *ساخت زبان فارسی*، ج ۴، تهران، احیاء کتاب.

Anoushe, M. 2015, Null Expletive Pronoun: A Minimalist Approach, *Linguistics and Khorasan Dialects*, 6: 11, 29-53. [In Persian].

Arsenijevic, B. 2009, Clausal complementation as relativization. *Lingua*, 119: 39-50.

- Cha, J.-Y. 1998, Relative clause or noun complement clause: some diagnoses. In: Park, B.S., Yoon, J.H.-S. (ed.), *Selected Papers from the 11th International Conference on Korean Linguistics*, University of Hawaii, 6–9 July 1998. International Circle of Korean Linguistics, Seoul, 73–82.
- Chinque, G. and Krapova, I. 2012, Finite clausal “complements” of nouns as (non-restrictive) reduced relative clauses, Paper given at GIST5. Generalizing relative strategies. University of Ghent, March 22, 2012. <<https://tildeweb.au.dk/au132769/clauses-nominals/worksh12-hand-outs/ho-cinque12.pdf>>.
- Chomsky, N. 1986, *Barriers*. Cambridge: MIT Press.
- Chomsky, N. 2000. Minimalist inquiries: The framework. In R. A. Martin, David Michaels, and Juan Uriagereka (ed.), *Step by step: Essays on minimalist syntax in honor of Howard Lasnik*, Cambridge, MA: MIT Press: 89-155.
- Chomsky, N. 2001. Derivation by phase. In K. L. Hale, and Michael J. Kenstowicz (ed.), *Ken Hale: A Life in Language*, Cambridge, MA: MIT Press: 1-52.
- Chomsky, N. 2008. On phases. In C. P. O. Robert Freidin, Maria Luisa Zubizarreta (ed.), *Foundational Issues in Linguistic Theory: Essays in Honor of Jean-Roger Vergnaud*. Cambridge, MA: MIT Press: 133-166
- Citko, B. 2014, *Phase Theory: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Darzi, A. and Sh. Tafakkori Rezayi, 2010, Expletives in Persian, *Researches in Linguistics*, 2: 3. 57-73. [In Persian].
- Darzi, A. 1996, Word order, NP movement, and opacity conditions in Persian, Ph.D. diss., University of Illinois at Urbana-Champaign.
- Demirdache, H. 1991, Resumptive chains in restrictive relatives, appositives, and dislocation structures. Ph.D. diss., MIT.
- Folli, R., H. Harley and S. Karimi, 2004, Determinants of Event Type in Persian Complex Predicates. *Cambridge Occasional Papers in Linguistics*, 1, 101-125.
- Gholamalizadeh, Kh. 2003. *Persian Structure*, Tehran: Ehyae Ketab. [In Persian].
- Grimshaw, J. 1990, *Argument Structure*, Cambridge, MA: MIT Press.
- Haegeman, L. 2012, *Adverbial Clauses, Main Clause Phenomena, and Composition of the Left Periphery: The Cartography of Syntactic Structures*, Volume 8, New York: Oxford University Press.
- Haegeman, L. 2014, Locality and the Distribution of Main Clause Phenomena, In Enoch Oladé Aboh, Maria Teresa Guasti, and Ian Roberts (ed.), *Locality*. New York: Oxford University Press. 186-222.
- Hegarty, M. 1992, Familiar complements and their complementizers: On some determinants of A'-locality. Unpublished manuscript, University of Pennsylvania.
- Hooper, J. and S. Thompson, 1973, On the applicability of root transformations. *Linguistic Inquiry*, 4: 465–497.
- Hornstein, N., J. Nunes and K. K. Grohmann, 2005. *Understanding Minimalism*. Cambridge University Press.

- Karimi, S. 2001, Persian complex DPs: How mysterious are they? *Canadian Journal of Linguistics*. No. 46: 63-96.
- Karimi-Doostan, G. 1997. Light Verb Constructions in Persian. Ph.D. diss., University of Essex.
- Kayne, R. 1994, *The antisymmetry of syntax*. Cambridge: The MIT Press
- Kayne, R. 2010, *Comparisons and Contrasts*. New York: Oxford University Press.
- Kempson, R. 1975, *Presupposition and the delimitation of semantics*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Kiparsky P., and C. Kiparsky, 1970, Fact. In Manfred Bierwisch and Karl E. Heidolph (ed.), *Progress in Linguistics*. The Hague: Mouton, 73-143.
- Koster, J. 1978, Why subject sentences don't exist. In Samuel J. Keyser (ed), *Recent Transformational Studies in European Languages*, Cambridge, MA: MIT Press, 53-64.
- Matushansky, O. 2005, Going through a Phase. In M. McGinnis & N. Richards (ed.), *Perspectives on Phases*. Cambridge, MA: MIT Working Papers in Linguistics: 81-157.
- Megerdooomian, K. 2002, Beyond Words and Phrases: A Unified Theory of Predicate Composition. Ph.D. diss. University of Southern California
- Melvold, J. 1991, Factivity and definiteness. In Lisa Cheng and Hamida Demirdache (ed.), *More Papers on Wh-Movement*, MIT Working Papers in Linguistics, 15. Cambridge, MA: MIT Press, 97-117.
- Miller, P. 2001, Discourse constraints on (non)extraposition from subject in English. *Linguistics*, 39: 683-701.
- Nichols, L. 2003, Attitude evaluation in complex NPs. In A. Carnie & H. Harley & M. Willie (ed.), *Formal Approaches to Function in Grammar*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company: 155-164.
- Rizzi, L. 1990, *Relativized Minimality*. Cambridge: MIT Press.
- Stowell, T. 1981, Origins of phrase structure. Ph.D. diss., MIT.
- Tabibzadeh, O. 2012, *Persian Grammar: a Theory of Autonomous Phrases Based on Dependency Grammar*, Tehran: Markaz. [In Persian].
- Tabibzadeh, O. 2015, Clausal Dependents of noun in Persian, *Grammar*, 10: 117-145. [In Persian].
- Taghvaipour, M. A. 2005, Persian relative clauses in head-driven phrase structure grammar. Ph.D. diss., University of Essex, England.